

10

Privatnost

Najčešća zabluda o privatnosti je ta da je u pitanju nešto što bi trebalo da se sakrije. „Ako ne radite bilo šta loše, onda nemate šta da krijete“, kaže izreka, sa očiglednom implikacijom da je privatnost potrebna samo zločincima.

Ako malo razmislite, to nema smisla. Ne radimo ništa loše kada vodimo ljubav, odlazimo u kupatilo ili pevamo pod tušem. Ne radimo ništa pogrešno kada tražimo posao a da to ne kažemo našem trenutnom poslodavcu. Ne radimo ništa pogrešno kada tražimo skrovita mesta za razmišljanje ili razgovor, kada odlučimo da ne razgovaramo o nečem emocionalnom ili ličnom, kada koristimo kovertu za poštu ili kada se poveravamo prijatelju i nikome drugom.

Štaviše, čak i oni koji to tvrde ne veruju u privatnost. U intervjuu iz 2009. godine, direktor Googla Eric Schmidt je to izrekao ovako: „Ako postoji nešto za šta ne želite da iko sazna, možda to uopšte ne bi trebalo da radite.“ Ali 2005. godine, Schmidt je zabranio zaposlenima da razgovaraju sa novinarima sa CNET-a, jer je reporter u jednom članku otkrio lične detalje o Schmidtu. Mark Zuckerberg osnivač Facebooka izjavio je 2010. godine da privatnost više nije „društvena norma“,

ali je kupio četiri kuće za svoj dom u Palo Altu kako bi osigurao sopstvenu privatnost.

Postoje neke tajne koje otkrijemo *samo nekome* i verujemo da će ostati sakrivene iako smo ih otkrili toj osobi. Ljubavnicima i prijateljima pišemo intimna pisma, razgovaramo sa lekarima o stvarima koje ne bismo nikome rekli, i govorimo stvari na poslovnim sastancima koje ne bismo govorili u javnosti. Koristimo pseudonime da odvojimo naše privatno ja od javnog, ili da bismo isprobali nešto novo.

Izvršni direktor Facebooka Mark Zuckerberg pokazao je izvanrednu naivnost kada je izjavio: „Imate jedan identitet. Dani kada imate jednu sliku za svoje kolege ili saradnike a drugu sliku za ostale ljude koje poznajete, verovatno se brzo privode kraju. Imati dva identiteta za sebe je primer nedostatka integriteta.“

Nismo isti za sve koje znamo i upoznamo. Ponašamo se drugačije kada smo sa porodicom, prijateljima, kolegama i tako dalje. Imamo različite manire kod kuće i u restoranu. Deci pričamo drugačije priče nego što pričamo našim prijateljima sa kojima pijemo. Nije nužno da lažemo, mada ponekad i to činimo. Činjenica je da mi otkrivamo različite aspekte naše ličnosti različitim ljudima. To je nešto što je ljudsko. Privatnost je ono što nam omogućava da postupamo na odgovarajući način u bilo kom okruženju u kom se nađemo. U privatnosti naše kuće ili spavaće sobe možemo da se opustimo na način koji ne možemo kada je neko drugi u blizini.

Privatnost je inherentno ljudsko pravo i uslov da se ljudsko stanje održava dostojanstveno i poštovano. Reč je o izboru i moći da upravljate s tim kako se predstavljate svetu. Internet etnograf danah boyd kaže ovako: „Privatnost ne samo da zavisi od agencije, nego biti u mogućnosti ostvarivanja privatnosti je odraz same agencije.“

Kad izgubimo privatnost, gubimo i kontrolu nad tim kako se predstavljamo. Gubimo kontrolu kada nešto što kažemo na

jednoj grupi Facebooka, slučajno bude podeljeno na drugoj grupi, a potpuno gubimo kontrolu kada vlada prikupi naše podatke. „Kako je on to saznao?“ pitamo se. Kako sam izgubio kontrolu nad onim ko sme da zna o mom traumatičnom detinjstvu, sklonosti ka lošem humoru ili o odmoru u Dominikanskoj republici? Možda znate taj osećaj: osetili ste ga kada vas je sopstvena majka označila za prijatelja na Facebooku ili na bilo kom drugom mestu društvenog umrežavanja na kojoj ste nekada bili samo vi i vaši prijatelji. Kršenje privatnosti je invazija.

Postoji snažna psihološka osnova privatnosti. Biolog Peter Watts ističe da je želja za privatnošću urođena: sisari, posebno, ne reaguju dobro na nadzor. Smatramo to fizičkom pretnjom, jer su životinje u prirodi pod prismotrom predatora. Zbog nadzora se osećamo kao plen, baš kao što one koje nas nadgledaju smatramo predatorima.

Psiholozi, sociolozi, filozofi, romanopisci i tehnolozi, svi su pisali o efektima stalnog nadzora, ili čak samo percepcije stalnog nadzora. Studije pokazuju da smo manje zdravi i fizički i emocionalno. Imamo osećaj niskog samopoštovanja, depresije i anksioznosti. Nadzor nam oduzima dostojanstvo. On preti našoj ličnosti kao pojedincima. To je dehumanizujuća taktika koja se koristi u zatvorima i logorima širom sveta.

Nisu sve povrede privatnosti jednake. Kontekst je bitan. Postoji razlika između službenika Uprave za bezbednost saobraćaja (*Transportation Security Administration, TSA*) koji pronalazi pornografiju u vašem koferu ili ako je pronalazi vaš supružnik. Postoji razlika između policije koja sazna o vašoj upotrebi droge ili ako saznaju vaši prijatelji. Povrede privatnosti nisu sve jednako štetne. Neki od nas u marginalnim socioekonomskim situacijama, marginalizovanim rasnim, političkim, etničkim i verskim grupama, više su pogođeni. Neki od nas na visokim položajima od kojih javnost ima visoka očekivanja, još su više pogođeni. Životi nekih od nas zavise od privatnosti.

Naša privatnost je pod stalnim nadzorom. Razumevanje kako se to dešava je presudno za razumevanje onoga šta je u pitanju.

KRATKOROČNOST

Kroz veći deo istorije naše interakcije i razgovori bili su kratkoročni. To je način na koji mi prirodno razmišljamo o razgovoru. Izuzeci su bili dovoljno retki da se primete: sačuvani dnevnik, stenograf koji zapisuje postupak u sudnici, snimljeni govor političkog kandidata.

Ovo se promenilo. Kompanije imaju sve manje sastanaka licem u lice. Prijatelji se druže na mreži. Moja supruga i ja vodimo intimne razgovore putem SMS poruka. Svi se ponašamo kao da su ti razgovori kratkoživeći, ali nisu. Sačuvani su na način nad kojim mi nemamo kontrolu.

Teško je da se izbrišu razgovori koji su snimljeni. Oliver North je to shvatio još davne 1987. godine, kada se ispostavilo da su poruke za koje je mislio da ih je izbrisao sačuvao sistem PROFS Notes Bele kuće, pređašnji oblik e-pošte. Bill Gates je ovo shvatio deceniju kasnije, kada su njegovi razgovori putem e-pošte, dostavljeni tužiocu u antitrustovskom postupku protiv Microsofta. Preko 100 žena koje su poznate ličnosti shvatilo je to 2014. godine, kada su njihove intimne fotografije, neke koji su navodno bile izbrisane, ukradene sa njihovih iCloud naloga i kada su deljene šire i dalje nego što su one ikada nameravale.

Sve je teže i teže biti kratkoročan. Govorni razgovor je uglavnom još uvek nezabeležen, ali koliko će to da traje? Sistemi za nadzor maloprodajnih objekata registruju naše prisustvo, čak i ako ne radimo ništa osim gledanja i čak ako sve plaćamo u gotovini. Neki barovi beleže lične podatke svih koji uđu. Ne mogu gotovinom više da platim ni čašu vina u avionu. Sveprožimajuće snimanje naših života ovo će još više da pogorša.

Pisac naučne fantastike Charles Stross opisao je to kao kraj praistorije. Nećemo ništa da zaboravimo, jer ćemo uvek biti u mogućnosti da ga vratimo iz memorije nekog računara. Ovo je novina za našu vrstu i biće blagodat kako budućim istoričarima, takođe i onima koji su u sadašnjosti a žele valjane podatke za samoprocenu i promišljanje.

Pošto smo sve snimili i trajno stavili na raspolaganje, promeniće nas i pojedinačno i kao društvo. Naša percepcija i sećanja nisu ni približno tako oštri kao što mislimo da jesu. Ne primećujemo neke stvari, čak i važne stvari. Mi pogrešno pamtimo, čak i stvari za koje smo sigurni da ih se tačno sećamo. Zaboravljamo važne stvari za koje smo bili sigurni da nikada nećemo da ih zaboravimo. To znaju ljudi koji vode dnevnike. Stare unose mogu da čitaju kao da ih je pisao neko drugi. Već sam primetio, pošto imam svoju e-poštu unazad dve decenije, kako se razlikuje moj način razmišljanja o sopstvenoj prošlosti.

Jedna četvrtina odraslih Amerikanaca ima kriminalni dosije. Čak i manja kršenja zakona mogu zauvek da prate ljude i imaju ogroman uticaj na njihov život. To je razlog zašto mnoge vlade imaju postupak za brisanje krivičnih dosijea pošto protekne neko vreme. Izgubiti kratkoročnost znači da će sve što kažete i uradite zauvek da bude povezano s vama.

Voditi razgovore koji nestaju čim se obave je društvena norma koja nam omogućava da budemo opušteniji i ugodniji i da kažemo stvari koje možda ne bismo rekli da nas je snimao magnetofon. Dugoročno, zaboravljanje i delimično zaboravljanje je način kako obrađujemo našu istoriju. Zaborav je važan faktor praštanja. Individualno i društveno pamćenje bleđi, a rane iz prošlosti manje bole. Ovo nam pomaže da oprostimo nepravde iz prošlosti. Nisam ubeđen da će se moj brak poboljšati otkrivanjem zapisa starih prepirki. Gubitak kratkoročnosti biće ogromna društvena i psihološka promena, za koju mislim da naše društvo nije pripremljeno.